HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מחק פסול. אף מה שהגיה עליו אע"פ שמקוים וכדמפרש ואזיל שאותו המחק בסוף השטר במקום (ג) שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו שריר וקיים כגון בתר במנא דכסר למיקניא ביה ומחקו והגיה מה שרצה ואחר כך כתב שריר וקיים אבל באמצע הכתב אין לחוש שהרי הדבר ניכר שקודם שנכתב שריר וקיים בזה השטר נמחק ונתקיים: **ושיעור שריר וקיים.** וכל שכן אם שיעור המחק יותר מזה: **ור' ירמיה בר אבא דאמר אחורי הכתב כנגד לו הכתב מבחוץ.** תומתן העדים וממלאים מקום תחימת העדים עד סוף השטר ולא צריך שריר וקיים: **ליחוש דלמא.** זייף וכתב מאי דבעי מגוואי בסוף השטר ואע"פ שאין עוד עדים כנגדו מבחוץ ויאמר לא נתחתי זה החלק מבחוץ אחורי זו השיטה אלא להרבות עדים גם בזו השיטה כנגדה מאחוריה ולא נזדמן לי כן פירש רבינו חננאל. ובספרים שלנו כתוב ומפיש בעדים מאבראי כלומר נגד אותה השיטה שיוסיף מבפנים יחתום עליה עדים כנגדה מבחוץ כדי למלאות כל השטר עדים לקיים כל הכתוב בתוכו מצד שני כנגדו ויאמר כדי לרבות עדים הוא דבעדי אע"פ שמקושר ליו גב' עדים אני נתכוונתי לפרסם הדבר והרביתי עדים הרבה והא דתנן (גיטין דף פז:) גט קרח הכל משלימין עליו כו' איזהו גט קרח כל שקשריו מרובים מעדיו אבל אם עדיו מרובים מקשריו שפיר דמי: **ת"ל.** רב חסדא לרמי בר חמא: **מי סברת.** אליבא דר' ירמיה בר אבא: **עדים כסדרן** (ג) **כתיבי.** מאחורי הכתב שאם השטר כתוב שתי שגם העדים חתומין שתי ואם הכתב כתוב ערב שגם העדים חתומין ערב והתחילו לחתום בתחלת השטר כנגד זכרון עדות שהיתה בפנינו כו' וכולן זה תחת זה ת"ל ודאי יכול להוסיף ולזייף ולהחתים כדקאמרת: **אלא מלמטה למעלה חתימי.** מתחילין לחתום מאחריו כנגד שיטה אחרונה זה (ד) תחת זה והולכין וחותמין לאחריו של שטר ואם השטר כתוב ערב הן חותמין שתי וכן מפורש בגמרת ארץ ישראל[ג] גט פשוט עדיו לרחבו ומקושר עדיו לאחריו וכיון שמתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה אין יכול להוסיף עוד ולזייף עוד מצד אחר שאין השטר מתקיים אלא מכנגד החתימות ולמעלה: **ריעותא בשיטה אחרונה.** (ה) שיש כתוב שם תנאי או פרעון המזיק לבעל השטר וגיין לה להיות שיטה אחרונה ואף על גב דגיין ליה לראובן בהדיה החתום כנגדה מבחוץ הרי משתייר ביה בן יעקב עד ותנן דכסר בכך: **בן איש פלוני עד לשר.** מאחר שמכירין שזה כתב ידו של אותו בן פלוני: ומשני **דכתב ביה ראובן בן בחד דרא.** בשורה אחת ואי גיין ליה לראובן גיין ליה נמי לבן בהדיה ולא נשאר בלתי יעקב לבדו: **וקא מתכשר ביעקב עד.** דאמרינן יעקב עצמו חתם את שמו: אלא

וכשיעור שריר וקיים. וכל שכן יותר שימחוק שני שיטין או ג' כדי להעריס וכתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים לכך פסול כל מקום שנוכל לומר בכאן היה יכול להיות כתוב שריר וקיים אבל בפחות משריר וקיים ליכא למיחש מידי[א]:

וליחוש דלמא כתב מאי דבעי ומחתים סהדי מאבראי. אבל אי לא מחתים להו היה פסול שסיום העדים יש לו להיות כנגד סיום השטר וליכא למימר דמטייט ליה מלד אחר דשמא יעשה שם האשרתא: **אנא לרבות עדים קא עבדי.** ויקיים בשלשה שלמעלה[ב] דמכל תלתא מקיימים[ג] כדאמרי' בפרק הזורק (גיטין פא:) והכא לא מצי לשנויי כדלקמן אין מקיימים אלא מעדים של מטה דפריך לקמן וליחוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת ואמר כדי להרבות בעדים הוא דעבדי ואמר כל כי האי גוונא אין מקיימים אלא מעדים של מעלה (ו) ה"נ ליתני כאן אין מקיימין אלא מעדים של מטה וי"ל דהא מתני' בשילהי הזורק (שם) שמע מינה מכל די תלתא מקיימין אבל לקמן שכתב בשיטה אחרונה אין מקיימין:

מלמטה למעלה חתימי. ות"ת אין לרב הונא אין לרב ירמיה מתניתין דקתני מאחוריו ומפרש לה שחתומין בין קשר לקשר ולאידך מלמטה למעלה אמאי תקינו הכי אלא (ז) שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ ולא יצטרך כמו כן לרב הונא לכתוב שריר וקיים וי"ל דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו דלהכי מייתבא דעתיה:

וניחוש דלמא מתרמי ריעותא בשיטה אחרונה וגייז לה. ות"ת והא אין למדין משיטה אחרונה דהא מהדר הוא מעניינו של שטר והיכי גייז הא יהא פסול אם תתכה כיון דלא מהדר[ד] וי"ל דבמקושר לא נהגו חזרת השטר והיו למדין משיטה אחרונה דבפשוט ודאי אין למדין לפי שהעדים חתומים מבפנים ולא דייקי וחותמין רחוק מן הכתב שיטה ויכול לזייף באותה שיטה אי לאו משום דאמרינן אין למדין אבל במקושר שעדיו מאחוריו מלמטה למעלה מכוונין שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה והשתא נמי כי למדין משיטה אחרונה (ח) יכול להזדייף מבפנים לפי שאין העדים חותמים כנגד אותה השיטה שזייף ות"ת והוא יחתום עדים כנגד הכתב שזייף מבפנים ויקיים באידך תלתא סהדי וי"ל שלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו (ד) חתום שני פסולים א"נ העדים שחתמו בראשונה הם טייטו בגליון שלמטה מן השטר מבחוץ אלא יבא אדם אחריהם ויכתוב שטר באותו גליון ויהיה העד לזה שזהו כתב ידו ות"ת לרבי חנינא בן גמליאל מקושר שכתוב עדיו מתוכו היאך יעשנו פשוט הלא בפשוט איכא חזרת השטר ובמקושר ליכא וא"כ כשיעשנו פשוט ולא יראו חזרת השטר יפסלוהו וי"ל ההיא דר' חנינא ב"ג על כרחך (ט) במקושר דמהדר כיון שעדיו מתוכו: **וגיין ליה לשיטה אחרונה.** וא"כ לר' ירמיה לא הוה כתיב ביה שריר וקיים במקושר דאי הוה כתיב ביה היכי הוה גייז ליה הלא לא יראו שריר וקיים ויפסלוהו ולרב הונא היה כתוב בו כדמשני לעיל אבל בפשוט אין למר ואין למר לא היה כתוב בפשוטים שלהם שריר וקיים[ה]: **דכתב ראובן בן בחד דרא ויעקב עד בחד דרא עלויה.** כלומר (י) כתוב לראובן בן בשיטה אחרונה והייינו בחד דרא ואחר כך יעקב עד לאחרו של שטר ופירש ריב"ם אי בן בראש לראובן ואח"כ יעקב הוה מצי גייז לשיטה אחרונה עד לאו של לראובן ועם בן שתחתיו ושאר בן יעקב וקושיא של ריב"ם (כ) כשאפרש שיעקב וראובן בחד דרא לאחרו של שטר ובן תחת ראש לראובן שאם לא היה כשר בהכי בבן למעלה ויעקב עד למטה מאי דוחקיה לשנויי שבן גדול כראובן לימא שפירושו שבן גדול כראובן ויעקב עד למטה ומעט מעיקר דמהדר כיון שעדיו מתוכו: **ת"ל** (ל) **דכתיב בן איש פלוני עד לשר.** מאחר שמכירין שזה כתב ידו של אותו בן פלוני: ומשני **דכתב ביה ראובן בן בחד דרא.** בשורה אחת ואי גיין ליה לראובן גיין ליה נמי לבן בהדיה ולא נשאר בלתי יעקב לבדו: **וקא מתכשר ביעקב עד.** דאמרינן יעקב עצמו חתם את שמו: לא

מחק פסול ואע"פ שמקוים [א]ולא אמרו מחק פסול אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים ולר' ירמיה בר אבא דאמר אחורי הכתב וכנגד הכתב מבחוץ ליחוש דלמא כתיב מגואי מאי דבעי (ח) ומחתים סהדי יתירי מאבראי ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעבדי א"ל מי סברת עדים כסדרן חתימי עדים ממטה למעלה חתימי וליחוש דלמא מתרמיא ריעותיה בשיטה אחרונה וגייז ליה לשיטה אחרונה וגייז ליה לראובן בהדיה ומתכשר בבן יעקב עד דתנן [ב]בן איש פלוני עד כשר דכתיב ראובן בן בחד דרא ויעקב עד עלוויה וליחוש דלמא גייז ליה לראובן בן ומתכשר ביעקב עד דתנן [ג]איש פלוני עד כשר דלא כתיב עד ואיבעית אימא לעולם דכתב עד דידעינן בה דהא חתימות ידא

מסורת הש"ס

(א) גיטין דף פז:, (ב) שם, (ג) [ש"נ פ"י ד"ק], (ד) רש"ל יחתום שני פסול, (ה) רש"מ,

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי דבעי (ומחתים סהדי יתירי מאבראי) תא"מ ע"ג לר"ת ל"ג ליה: (ב) השב"ם ד"ה מחק וכו' במקום שיכול לומר כל"ל ותיבת שהיה נמחק: (ג) ד"ה עדים כסדרן חתימי מאחורי: (ד) ד"ה אלא מלמטה למעלה וכו' כנגד שיטה אחרונה זה אחר זה. נ"ב פי' לרב חסדא אי אפשר לומר דחתימי זה תחת זה ת"ל ש"ב לא קשה כל עיקר דלמא גייז ליה לראובן כו' אלא זה אחר זה קאמר ולמר אוטיל הוא דקאמר דחתמי זה תחת זה: (ה) ד"ה ריעותא בשיטה אחרונה שכתב שם תנאי או פרעון. נ"ב פי' על שטר אחר: (ו) תוס' ד"ה אלא וכו' והכא נמי וכו' וי"ל דהא ממתני' דבשילהי הזורק שמע מינה דמכל די תלתא: (ז) ד"ה מלמטה וכו' אמאי תקינו הכי אלא היה להם לתקן שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבפנים ולא יצטרך כמו כן: (ח) ד"ה וניחוש וכו' כי למדין משיטה אחרונה אינו יכול לזייף מבפנים לפי שאין העדים חתומים כנגד וכו' ות"ת והלא יחתום וכו' וי"ל אלא היה בשיטה אחת כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו יחתום עד שני השטר פסול אי נמי וכו' ויכמוס שטר באותו גליון ויחייב את העד דזה כתב ידו ות"ת: (ט) בא"ד דר' חנינא ב"ג על כרחך צריך לפרש במקושר דמהדר: (י) ד"ה דכתב ראובן וכו' ופירש ריב"ם דבן בראש לראובן דאי בן בראש לראובן ואח"כ יעקב עד דאבן בהכי שאם לא היה כשר בהכי א"כ בבן למעלה ויעקב עד למטה נמי לא ליתכשר ומאי דוחקיה לשנויי שבן גדול כראובן לימא שפירושו שראובן למעלה: (כ) בא"ד ועוד דהשתא לא קשיא מידי מה שהקשה ריב"ם לקמן מראובן בן יעקב עד פסול במקושר ובן יעקב כמו שבבן יעקב עד לא מתכשר עד גרידא כשר. נ"ב כלומר הלא אם שבבן יעקב עד לא מתכשר אלא כשבן למעלה ועד למטה תמתי הנה כמו כן בראובן בן יעקב עד מתכשר כשבן למעלה מיעקב תחת לראובן ודו"ק: (מ) בא"ד ולא כטועים שטועים ואומרים שאינו כשר בהכי דאינו וכו' זהו שוגג אלא צריך לפרש בן היה גדול: (נ) בא"ד כדפרישית דגיין לראו ולבן שתחתיו ושאר בן של שם לראובן וזה לשון ריב"ם לראובן בן בחד דרא ויעקב עלויה וצריך שיכתוב בן תחת בן של (לראובן) לראובן בן יעקב דהשתא אי גייז לראו ישאר תריי בן זה תחת זה ויעקב אחר ראובן שאם יתמיד ויכתוב כנגד תחילת לראובן כל"ל: (ס) ד"ה ומתכשר ביעקב עד וכו' אי גיטין שכתבן זה בלא זה אם שהעדים הראשונים נקראים עמו וכו' ביעקב עד אחי שפיר כמו שפרשנו: (ע) בא"ד ומיהא למימר בהאי יעקב עד שנשאר אפילו הוי לראובן בנו של יעקב זה דוחק דל"ל הוה ליה לפרש בחתימת יוונים:

מוסף תוספות

א. ולא קאמר הכא כשיעור שריר וקיים אלא למעוטי פחות מכאן, שיעור שריר וקיים בלבד שלא במקום שריר וקיים דהשתא מינכרא מילתא דלא הוה ביה שריר וקיים. שם.

ב. דליתא להא השלמה אלא משום חששא בעלמא שמא כשיצא לאחר זמן בב"ד יפסלוהו שיהו סבורים שהזמין הבעל עדיו למנין קשריו ולא חתמו בו כלום. רש"י גיטין פז:. הן מפוזרין כגון אם יש בו י' עדים ועדי השוק מכירין את כתב הראשון והשלישי והחמישי, ולא בענין שיכירו אותן שלשה רצופין. רש"י גיטין פב. ד. והיכא דלא החזיר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה רבים מרבותי נטתה דעתם דפסלינן ליה לכולי שטרא, דהכי תקון רבנן, כדי שיהגילו לחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה, ונלמוד מכל השטר ואפי' משיטה אחרונה. רביע יוסף, ועיין רשב"א שמולן ע"ז. ה. שכיון שאמרו שאין למדין משטה אחרונה ממילא שמעינן דשטר שאין בו שריר וקיים כשר, וכיון שכן כשבא בפנינו אע"פ שכתוב בסופו שריר וקיים למה למדין משטה אחרונה, ניחוש שמא בלא שריר וקיים כתבוהו והוא הוסיף בו שטה אחרונה וכתב בו שריר וקיים דהא ודאי שריר וקיים לא מעכב. מיהוש הר"ן.

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ח סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מד סעיף מ: ד ב ג (מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' יב) סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף יא:

רבינו גרשום

ובסוף השיטה כשבא לסיימו קיימו דכתב הכי אות או תיבה פלונית דבריי חיטי כשיירה: מחק פסול אע"פ שמקוים. אם יש מחק באותו שטר ונכתב כלום על גבו אע"פ שמקוים לבסוף דכתב מ"מ פלוני דעל המחק פסול השטר: ולא אמרינן מחק פסול. אע"פ שמקוים: אלא במקום שריר וקיים. דאיכא למימר ודאי זייפיה בההוא שטרא: ולרב ירמיה בר אבא דאמר. לעיל: אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ ליחוש דילמא כתיב מגואי. תחת בגליון: מאי דבעי. אחר שחתמו העדים מאחריו והכי שמעי' האידנא [דהעדי'] התחילו לחתום מאחרי השטר כנגד כל כתיבת השטר ויכתבו כל החתימתן בשיטה אחת והתחילו לחתום מלמעלה עד למטה וכוונו כך שהאחרון סיים את חתימתו כנגד שיטה אחרונה כדי שלא יכתוב בעל שטר יותר שיטה למטה מחתימת האחרון שאם כתב שיכולין בית דין לידע שזייף. והאי רב ירמיה בר אבא וכולהו הני דלקמן לא בעי סימן של שריר וקיים אלא סיום חתימת עדים כנגד שיטה אחרונה ומש"ה מקשי ליחוש דילמא מחתים כנגדו עד דבריי מבחוץ ויכתוב מבפנים כנגד חתימתו ויזייף מאי דבעי ומכוין שיסיים שיטה אחרונה של שטר כנגד סוף החתימה של אותו עד דבריי ואם ישאל לו בית דין למה חתמת עליו עד דבריי יאמר אנא כדי לרבות בעדים הוא דעבדי כדי שיתפרסם הדבר יותר. ומשני מי סברת דעדים כסדרן כתיבי. מלמעלה למטה בשיטה אחת דמצי לזייף כדמפרש. לא עדים מלמטה כנגד שיטה אחרונה מתחילין לחתום ומסיימין חתימתן כנגד שיטה העליונה. ואי אמרת אכתי ליחוש דילמא כתב מגואי לתחת מאי דבעי ויחתום עד דבריי מאבראי ליכא למיחש לחכי משום דהאיל דצריך לחתום ממטה למעלה כשאר החתומין לא מצי לצמצם ולכוון שלא תהא חתימות אותותיו קצרות או ארוכות האחרונות יותר מן הראשונות כדי שיגיע למקום העדים אי מזייף איכא הכירא בהכי. ואכתי אע"ג דאוקמת דעדים ממטה למעלה חתימי הא אכתי מזייף ליה דאיכא למיחש דילמא איתרמי דנכתב ריעותא בשיטה אחרונה. כגון שלא הספיק הלבלר לסיים השטר עד שפרע הלוה מקצת החוב ואותו מקצת שפרע נכתב בשיטה אחרונה שפרע לו כך וכך מן החוב שכתוב למעלה ועכשיו גייז ליה לשיטה אחרונה שיש בה ריעותא וגייז עמה ראובן שנכתב כנגדה מבחוץ ומתכשר עדיין העדות בבן יעקב עד שנשתייר מחתימת הראשון דתנן בן איש פלוני עד כשר ואתי טריף כל החוב שכתוב בו בתחילה: ומשני דכתב הכי דלא מצי לזיופי דכתיב דראובן בן בחד דרא כגון ראובן ותחת ראובן כתב בן וכתב יעקב עד סמוך לראובן דאי גייז ליה לראובן לא מצי גייז ליה בלא בן ולא מתכשר החתימה ביעקב עד ולא אתי למיגז. וליחוש דכשר הוא ביעקב עד בלבד ואתי למיגז: ומשני דלא כתב עד והשתא ליכא למיחש דאי גייז לראובן בן לא מתכשר ביעקב לחוד: ואיבעית אימא.

ובסוף השיטה כשבא לסיימו קיימו דכתב הכי אות או תיבה פלונית דבריי חיטי כשיירה: מחק פסול אע"פ שמקוים. אם יש מחק באותו שטר ונכתב כלום על גבו אע"פ שמקוים לבסוף דכתב מ"מ פלוני דעל המחק פסול השטר: ולא אמרינן מחק פסול. אע"פ שמקוים: אלא במקום שריר וקיים. דאיכא למימר ודאי זייפיה בההוא שטרא: ולרב ירמיה בר אבא דאמר. לעיל: אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ ליחוש דילמא כתיב מגואי. תחת בגליון: מאי דבעי. אחר שחתמו העדים מאחריו והכי שמעי' האידנא [דהעדי'] התחילו לחתום מאחרי השטר כנגד כל כתיבת השטר ויכתבו כל החתימתן בשיטה אחת והתחילו לחתום מלמעלה עד למטה וכוונו כך שהאחרון סיים את חתימתו כנגד שיטה אחרונה כדי שלא יכתוב בעל שטר יותר שיטה למטה מחתימת האחרון שאם כתב שיכולין בית דין לידע שזייף. והאי רב ירמיה בר אבא וכולהו הני דלקמן לא בעי סימן של שריר וקיים אלא סיום חתימת עדים כנגד שיטה אחרונה ומש"ה מקשי ליחוש דילמא מחתים כנגדו עד דבריי מבחוץ ויכתוב מבפנים כנגד חתימתו ויזייף מאי דבעי ומכוין שיסיים שיטה אחרונה של שטר כנגד סוף החתימה של אותו עד דבריי ואם ישאל לו בית דין למה חתמת עליו עד דבריי יאמר אנא כדי לרבות בעדים הוא דעבדי כדי שיתפרסם הדבר יותר. ומשני מי סברת דעדים כסדרן כתיבי. מלמעלה למטה בשיטה אחת דמצי לזייף כדמפרש. לא עדים מלמטה כנגד שיטה אחרונה מתחילין לחתום ומסיימין חתימתן כנגד שיטה העליונה. ואי אמרת אכתי ליחוש דילמא כתב מגואי לתחת מאי דבעי ויחתום עד דבריי מאבראי ליכא למיחש לחכי משום דהאיל דצריך לחתום ממטה למעלה כשאר החתומין לא מצי לצמצם ולכוון שלא תהא חתימות אותותיו קצרות או ארוכות האחרונות יותר מן הראשונות כדי שיגיע למקום העדים אי מזייף איכא הכירא בהכי. ואכתי אע"ג דאוקמת דעדים ממטה למעלה חתימי הא אכתי מזייף ליה דאיכא למיחש דילמא איתרמי דנכתב ריעותא בשיטה אחרונה. כגון שלא הספיק הלבלר לסיים השטר עד שפרע הלוה מקצת החוב ואותו מקצת שפרע נכתב בשיטה אחרונה שפרע לו כך וכך מן החוב שכתוב למעלה ועכשיו גייז ליה לשיטה אחרונה שיש בה ריעותא וגייז עמה ראובן שנכתב כנגדה מבחוץ ומתכשר עדיין העדות בבן יעקב עד שנשתייר מחתימת הראשון דתנן בן איש פלוני עד כשר ואתי טריף כל החוב שכתוב בו בתחילה: ומשני דכתב הכי דלא מצי לזיופי דכתיב דראובן בן בחד דרא כגון ראובן ותחת ראובן כתב בן וכתב יעקב עד סמוך לראובן דאי גייז ליה לראובן לא מצי גייז ליה בלא בן ולא מתכשר החתימה ביעקב עד ולא אתי למיגז. וליחוש דכשר הוא ביעקב עד בלבד ואתי למיגז: ומשני דלא כתב עד והשתא ליכא למיחש דאי גייז לראובן בן לא מתכשר ביעקב לחוד: ואיבעית אימא.

אפי' אי כתב יעקב עד ליכא למיחש דגייז דאמרי עדים יעקב זה כתיבת ראובן היא ולא של יעקב. [ודלמא] אמרי ב"ד